

VERBODEN VERSMAAD VERBRAND VERGUISD VERGETEN NIEUWSBRIEF

NIEUWSBRIEF KRITISCHE KLASSIEKEN • NUMMER 13 • ZOMER 2015

KRITISCHE KLASSIEKEN 9

Het woord als wapen

Afgelopen week verscheen een uitstekende recensie van *Goethe in Dachau* in De Groene Amsterdammer, die wij u niet willen onthouden.

door: Jerker Spits

De communist, vertaler en criticus Nico Rost (1896-1967) had een voorliefde voor de Duitse literatuur, en vereenzelvigde zich na de regeringsovername van Hitler in 1933 met de uitgeweken Duitse schrijvers. Hij maakte hun zaak tot de zijne. Ook uit politieke overtuiging.

‘Hun zaak verdedigen was voor mij het fascisme bestrijden.’ Rost probeerde de nazi’s en hun barbarij te bestrijden door over de ‘klasieke Duitse literatuur met een democratische ideologie’ te schrijven, en stil te staan bij het werk van kritische tijdgenoten als Joseph Roth, Hans Fallada en Ernst Toller.

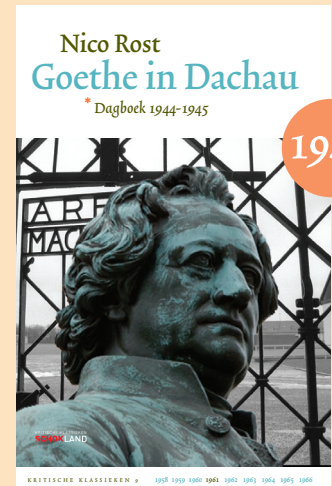
In 1942 werd Rost opgepakt. Na de gevangenis in Scheveningen en Kamp Vught kwam hij in Dachau terecht. In het kamp vroeg hij zich af of hij het goede had gedaan. Kon je met schrijven genoeg verzet bieden tegen de nazi’s? ‘Ik weet dat ik ook andere dingen deed, maar ben ik niet toch nog te veel — literator gebleven? Het was gevaarlijk — en is ten slotte ook spaak gelopen — maar was het doeltreffend genoeg? Verzet alleen met geestelijke middelen is nu immers onvoldoende, want de geestelijke waarden worden thans verkracht door materiële wapenen, en dienen dus ook door materiële wapenen bevrijd te worden.’ Maar Rost was er de man niet naar

om kogels af te schieten; hij bleef zijn eigen wapen trouw.

Dus blijft hij lezen en over wat hij leest schrijven. Als kale gevangene met bril gaat hij op jacht naar papier: kranten, toiletpapier, oude koortslijsten. Vrienden in het kamp verbergen de beschreven vellen. Hij schrijft niet alleen over de luizen en vlooien die hem plagen, over korsten brood, waterige soep en de SS — maar vooral over literatuur.

Waarom leest Rost? ‘Ik ben veel rustiger als ik lezen en schrijven kan, en het zal me helpen niet altijd aan huis te denken, aan Edith’ (zijn vrouw). Maar Rost leest ook omdat ‘klasieke literatuur ons schraagt en helpt’. Omdat hij door Goethe’s *Egmont* nadenkt over vrijheid en de dood: ‘Ook *Egmont* meende dat hem niets zou overkomen, maar hij werd toch gevangen genomen en tóch terechtgesteld.’

Het hart van Rost blijft kloppen voor de Duitse cultuur. Daarbij valt op hoe scherp zijn oordelen zijn, bijvoorbeeld over de theoloog, geweldenaar en antisemiet Luther: ‘Luther is en blijft voor mij een genie — een geweldige figuur. Een revolutionair en een reactionair. Ik weet echter nog steeds niet wat hij het meest was, en ik denk vaak dat uiteindelijk zijn invloed een reactionaire uitwerking had. Een juist oordeel zal ik daarover wel nooit krijgen, want het probleem Luther is zo gecompliceerd, omdat het niet van het pro-

KRITISCHE KLASSIEKEN 9

NICO ROST
Goethe in Dachau
Dagboek 1944-1945

272 pagina's
ISBN 978 90 816628 8 8
Gebonden met stofomslag • € 24,-

Met een nawoord van
Ewout van der Knaap

‘Het fascinerende kampdagboek *Goethe in Dachau* is een verslag van de overwinning van de geest op de barre realiteit van het concentratiekamp.’

— Elsbeth Etty in de NRC

* Klassiekers uit de kritische literatuur

IN VOORBEREIDING 2015

KK 10 Daphne du Maurier - De glasblazers (roman, 1963), verschijnt oktober 2015

IN VOORBEREIDING 2016

KK 11 John Berger - Het varken aarde (verhalen, 1979)

KK 12 John Berger - Ver weg in Europa (verhalen, 1983)

KK 13 John Berger - Sering en vlag (roman, 1990)

KRITISCHE KLASSIEKEN
SCHOKLAND

Uitgeverij Schokland
Dorpsstraat 27 • 3732 HG De Bilt
info@kritischeklassieken.nl
www.kritischeklassieken.nl

bleem Duitsland te scheiden is.' Rost slaat de spijker op z'n kop. In onze tijd komt het nog maar weinig voor dat mensen omzichtig zijn, niet te snel een oordeel hebben. Hier is een man die zelfs in uiterst moeilijke omstandigheden — omstandigheden die maken dat je alle geloof in Duitsland, of de Duitse cultuur zou kunnen verliezen — nog in staat is scherp, kritisch en onafhankelijk te denken.

Bepaalde klassiekers worden voor Rost onleesbaar, zoals Rousseau's ijdele *Confessions*. Wat hem wel bevalt, is Goethe's *Campagne in Frankrijk*, een verslag van de oorlog tussen het Pruisische en Franse leger na de Franse Revolutie, waarin Goethe zich van het strijdgevoel afzijdig houdt. En zoals Goethe op het slagveld de breking van het licht bestudeerde — omdat het geweld hem afstompte, omdat hij anders gek werd van het leven tussen ruwe soldaten en de zinloosheid van de oorlog — zo bestudeert Rost in de barakken, tussen de bijna-doden, Schiller en Hölderlin. En juist door hen te lezen beseft Rost dat we in een Europese samenleving wonen, en veel kunnen leren van de omgang met andere nationaliteiten: 'Het begrip nationaliteit krijgt volgens mij toch — ook voor ons Nederlanders — pas waarde, wanneer we het zien in Europees verband. Waarom willen zoveel 'goeie Nederlanders dat niet zien of begrijpen?'

Naar verhouding schrijft Rost weinig over zichzelf, of over zijn bezorgdheid voor zijn vrouw Edith en zijn zoon Tijn. Aan een medegevangene die zijn aantekeningen leest, legt hij uit waarom. 'Ik heb hem toen uitvoerig verteld waarom ik dit dagboek zó schrijf en niet anders. Het is immers in de eerste plaats een middel om al mijn gedachten en m'n energie op de literatuur te concentreren — elke dag opnieuw als het gaat, om daarvoor niet steeds aan Edith en Tijn, aan mezelf, aan eten enz. te denken. Een soort zelfverdediging dus. En tot nu toe heeft het me geholpen.' Het helpt tot de laatste dag — waarop de Amerikanen voor de uitgeputte, verdwaasde bewoners van het kamp staan: 'Hello boys, here we are.'

Rost was een kritische individualist, een man

die zich soms weinig aantrok van de richtlijnen van de partij. Rost werd verweten te positief te zijn over andere politieke stromingen. Communist of sociaal-democraat, dat maakte hem niet zo veel uit. Hij zag een gemeenschappelijke basis in het 'humane'. Daarom knoopte hij gesprekken aan met de sociaal-democraat Wiarda Beckman ('de hele ochtend met Wiarda Beckman op de bank voor de Totenkammer zitten praten'), maar ook met de liberaal Benjamin Telders. Van de liberale voorman tekende Rost een scherp portret: 'Telders lijkt eigenlijk op een verlopen Romeinse keizer. Een buitengewoon groot hoofd — een ongespierd, wat zwakkerig lichaam. Hij is ook heel onsportief, doch van een geestelijke charme, die me ontwapende vanaf de eerste minuut.'

Lettertipe, opmaak, leeslint: het is een mooie, verzorgde uitgave geworden in de boeiende reeks Kritische Klassieken van uitgeverij Schokland. Een kleine kanttekening: het notenapparaat is erg uitgebreid, en toch niet helemaal goed: wie Marx, Hitler en Goethe waren, weet de lezer wel. Maar wie waren de 'vele aanhangers van de Idee-groep in Nederland', die volgens Rost 'de pioniers van een fascistische ideologie waren geworden'? Dat had ik graag geweten. Maar voor alles past lof. Dit bijzondere kampdocument, dat als boek nog slecht antiquarisch te krijgen was, ligt weer in de boekhandel.

€ 49,-

Jaarabonnement 2015

Nico Rost
— *Goethe in Dachau*
Dagboek 1944-1945

Daphne du Maurier
— *De glasblazers* (Roman, 1961)

U ontvangt beide titels (in Nederland) zonder portokosten thuisbezorgd!

Wat betekent een abonnement voor ons?

Heel veel: een abonnement garandeert in ieder geval al een bescheiden minimumoplage van onze titels en met het abonnementsgeld kunnen we een aantal vaste lasten die met elke nieuwe uitgave gepaard gaan (voor)financieren. Om u een idee te geven: met **30 abonnees** kunnen we de voorschotten op de auteursrechten betalen. Met **50 abonnees** zijn ook de kosten voor de vertegenwoordiging in de boekhandel gedekt. Met **100 abonnees** zitten we echt op rozen: dan kan ook het grootste gedeelte van de drukkosten betaald worden. Aan **200 abonnees** durven we al bijna niet te denken. In dat geval zouden we af en toe zelfs een vertaler fatsoenlijk kunnen betalen!

Zover zijn we helaas nog niet, maar dromen mag altijd. Daarom nogmaals een oproep om een abonnement te nemen. U krijgt er natuurlijk ook wat voor terug. Twee of drie keer per jaar ploft er een pakket met een zorgvuldig geselecteerde klassieker uit de rijke sociale geschiedenis bij u op de mat. Altijd voorzien van een voortreffelijk nawoord en waar nodig geannoteerd. **Uw voordeel als abonnee** is dat u geen enkel deel van de Kritische Klassieken hoeft te missen en het boek als eerste in huis heeft.

→ Ga naar www.kritischeklassieken.nl om een abonnement te nemen

WWW.KRITISCHESKLASSIEKEN.NL